

Eindverslag der Commissie van Rapporteurs over wetsontwerp n°. 63.

EINDVERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS
over het ontwerp van wet tot afsluiting en droog-
making van de Zuiderzee. (63)

Nadat het Voorloopig Verslag der Commissie aan de Regeering was medegedeeld is van haar ontvangen de navolgende

MEMORIE VAN ANTWOORD.

Algemeene beschouwingen.

§ 1. Het was den ondergeteekenden aangenaam in het Voorloopig Verslag te lezen, dat vele leden niet aarzelden hunne instemming met deze wetsvoordracht kenbaar te maken.

Met betrekking tot het betoog van andere leden, die zich, in hoofdzaak wegens de tijdsomstandigheden en haar ongunstigen invloed op 's Lands financiën, slechts matig met het voorstel ingenomen betoonden, zij het volgende aangeteekend.

Het valt uit den aard der zaak niet te ontkennen, dat de bij uitstek zware eischen, welke als gevolg van den oorlog en uit anderen hoofde aan 's Rijks schatkist zijn gesteld en ook in de toekomst zullen gesteld worden, grond opleveren voor de vraag of het thans wel het juiste oogenblik kan geacht worden tot het ondernemen van een werk als het hierbedoelde te besluiten. Zooals geen betoog zal behoeven, heeft de Regeering deze vraag rijpelijk en bij herhaling overwogen. Deze overweging heeft haar tot de overtuiging geleid, dat de uitvoering van het werk de financieele draagkracht van de natie, ook al houdt men ten volle met de hierboven bedoelde eischen rekening, niet te boven gaat. Te dezen dient onderscheiden te worden tusschen de bedragen, welke den gewonen dienst der Staatsbegrooting zullen bezwaren en mitsdien ten laste van de belastingbetalers zullen gebracht worden, eenerzijds, en de verder benodigde sommen, welke door leening zullen gevonden moeten worden, anderzijds.

Afgescheiden van de rente der kosten verbonden aan de maatregelen en werken voor de landsverdediging, zullen de zoeven in de eerste plaats bedoelde bedragen gedurende een tijdvak van veertien jaren een jaarlijkschen last van twee millioen gulden uitmaken. De Regeering acht dezen last niet zoo zwaar, dat hij zou moeten doen afzien van de aanvatting van het werk, hetwelk in verschillende opzichten van groot belang is te achten voor de volkswelvaart en de opvoering van ons productievermogen.

Zooals bekend, heeft de tweede ondergeteekende bij zijne voorstellen tot herziening en verhooging van de bestaande belastingen van den aanvang af met de hierbedoelde uitgave rekening gehouden.

Ten opzichte van de gelden, welke door leening zullen te verkrijgen zijn, meent de Regeering, dat ook uit dezen hoofde geen overwegende bezwaren te duchten zijn. Een werk als het onderhavige kan uit zijn aard slechts geleidelijk worden tot stand gebracht. Langdurige voorbereidingen zijn noodig alvorens het tijdstip voor het besteden van belangrijke bedragen zal zijn aangebroken. Dientengevolge zullen de jaarlijks op te nemen bedragen niet zoo belangrijk zijn, dat het onderbrengen van de uit te geven leeningen op ernstige moeilijkheden zou stuiten. In dit verband zij ook verwezen naar den staat, welke is opgenomen op bladzijde 13 der Memorie van Toelichting.

Te recht werd van andere zijde aangevoerd, dat, waar het mogelijk bleek de enorme sommen tot dekking van de crisisuitgaven te vinden, de bedragen voor de uitvoering van het werk benodigd, eveneens zullen gevonden kunnen worden en zulks te eer, omdat deze bedragen niet slechts in totaal belangrijk lager zijn doch ook over een langdurig tijdvak verdeeld zullen worden.

De mogelijkheid, dat de kosten van het werk de raming zullen overtreffen, kan, zooals vanzelf spreekt, niet ontkend worden. Zij kan echter bezwaarlijk grond opleveren het werk achterwege te laten. Ware het anders, dan zou wel nimmer tot de uitvoering van belangrijke werken kunnen besloten worden. Tot dusver heeft het bestaan van de zoeven bedoelde mogelijkheid niet weerhouden van ondernemingen, aan welke eveneens groote risico's verbonden waren.

Op grond van het vorenstaande is de Regeering van oordeel, dat de financieele bezwaren te dezen niet den doorslag mogen geven en moeten wijken voor de hoogst belangrijke voordeelen, welke de verwezenlijking van de plannen voor ons land zal afwerpen.

§ 2. Hoewel met de meening van vele leden dat de voordeelen van den afsluitdijk bij de beoordeeling van het wetsontwerp groot gewicht in de schaal behooren te leggen, gereedelijk kan worden ingestemd, zou toch wegens de aan het maken van dezen dijk verbonden kosten bezwaarlijk te motiveeren zijn om dezen te leggen uitsluitend met het oog op die voordeelen, weshalve dat werk moet worden beschouwd in samenhang met de voorgenomen inpolderingen. Mitsdien behoort hier niet in de eerste plaats te worden gevraagd of de voordeelen te zeer van plaatselijk of gewestelijk belang zouden zijn, om de schatkist met de groote kosten van den bouw van den afsluitdijk te bezwaren, zooals andere leden van oordeel waren, doch wel of de droogmaking zal geschieden met of zonder afsluitdijk. Deze laatste vraag nu is door de Staatscommissie van 1892 bevestigend beantwoord en ondergeteekenden hebben zich daarmede geheel kunnen vereenigen.

Dat het leggen van den afsluitdijk bijzondere moeilijkheden zal kunnen opleveren, valt niet te ontkennen, doch daarom is het nog geen gewaagd werk. Ook zou voldoende ervaring op dit punt niet kunnen worden verkregen door het leggen van den 17 K.M. langen dam tusschen Noordholland en Wieringen, waarmede vermoedelijk bedoeld is de omringdijk van den noordwestelijken polder. Immers de moeilijkheid is niet zoozeer gelegen in het leggen van een dijk door het water en het onttrekken van een, naar verhouding, kleine oppervlakte als de Wieringermeerpolder zal beslaan, aan de waterbeweging in de Zuiderzee, doch in het geleidelijk vernauwen en ten slotte afsnijden van de watergemeenschap tusschen het noordelijk en het zuidelijk deel van de Zuiderzee. In het eerste geval toch blijft een groot profiel tusschen de Noordhollandsche en Friesche kust voor de waterbeweging beschikbaar.

In hoeverre — zoo daartoe aanleiding bestaat — gewapend beton bij het leggen van den afsluitdijk voor toepassing in aanmerking kan komen, zal te zijner tijd zijn te overwegen.

Met betrekking tot de bedenking, geuit tegen de begrotingscijfers, meenen ondergeteekenden te mogen verwijzen naar hetgeen voorkomt op bladz. 10 van de Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag der Tweede Kamer omtrent dit wetsontwerp.

Zooals daar werd opgemerkt, is de begrooting korten tijd vóór het ontstaan der buitengewone omstandigheden herzien door eene commissie, waarvan ook een tweetal aannemers deel uitmaakten, en kan die begrooting geacht worden de meest betrouwbare te zijn, welke kon worden gegeven; het tegenvallen van de kosten van groote waterstaatswerken is doorgaans ten deele daardoor te verklaren, dat gedurende de uitvoering de eischen, waaraan het werk moet voldoen, hooger gesteld worden.

Tegenover de meening van sommige leden, dat de denkbeelden, aangegeven in de Nota van den heer BONGAERTS, dezerzijds niet afdoende waren weerlegd, moge worden opgemerkt, dat eene volledige weerlegging van deze denkbeelden niet in de bedoeling heeft gelegen. De eerste ondergeteekende meende er zich in zijne Nota toe te mogen bepalen een onderzoek te doen instellen omtrent het hoofdpunt in de gewijzigde

Eindverslag der Commissie van Rapporteurs over wetsontwerp n°. 63.

oplossing, n.l. den nieuwen afsluitdijk, omdat het hem reeds aanstonds voorkwam, dat de aan dien dijk verbonden kosten en de tijdsduur binnen welken dit werk zou kunnen tot stand komen, die van het onderhavige ontwerp in die mate zouden overtreffen, dat de financiële opzet van de droogmaking door de gewijzigde uitvoering geheel zou worden ontwricht. Uit het onderzoek der commissie tot het maken van eene nadere raming voor de kosten van de afsluiting en droogmaking der Zuiderzee is de juistheid van de bovenbedoelde onderstelling bevestigd.

In laatstbedoelde Nota worden evenwel toch ook nog andere hoofdpunten besproken, terwijl er thans ook nog op zij gewezen, dat de verwezenlijking van een van de denkbeelden van den heer BONGAERTS, n.l. de geleidelijke inpoldering op de Wadden, ook na de uitvoering van het onderhavige ontwerp mogelijk blijft, zooals ook door den eersten ondergeteekende is uiteengezet in de vergadering van de Tweede Kamer van 19 Maart j.l. (*Handelingen Tweede Kamer 1917/1918*, bladz. 2061). Dat de richting van den afsluitdijk in het wetsontwerp is vastgelegd, schijnt dan ook met het oog op de beginselen, waarop het wetsontwerp berust, en het groote kostenverschil tusschen de beide besproken richtingen alleszins juist. Al mogen in de latere jaren de inzichten omtrent de waarde van vroeger als onvruchtbaar beschouwde gronden ten gevolge van de toepassing van kunstmeststoffen zijn gewijzigd, toch schijnt dit geen reden om een veel kostbaarder afsluitdijk te leggen, die een veel langeren tijd van uitvoering eischt, terwijl, zooals boven gezegd, de inpoldering van bedoelde min vruchtbare gronden toch altijd nog mogelijk blijft.

In hoeverre en tot welke bedragen in de kosten van de werken door de provinciën zal zijn bij te dragen, zal zijn te overwegen bij het onderzoek, bedoeld in de motie van het lid der Tweede Kamer den heer ALBARDA (*Gedrukte Stukken, Zitting 1917—1918—63*, stuk n°. 13).

§ 3. Aangezien aan den afsluitdijk een zoodanig zwaar profiel kan worden gegeven, dat deze alleszins bestand zal zijn tegen felle golfwerking, schijnt de vrees, dat de dijk niet volkomen betrouwbaar zal zijn, overdreven; dat het om die reden wenschelijk zou zijn om de zeegaten tusschen de eilanden af te sluiten kan dus, afgezien van andere bezwaren, die daartegen bestaan, niet worden toegegeven. De dijken tusschen de eilanden zouden — het werd reeds door andere leden opgemerkt — bovendien ten opzichte van de stormstreek in in veel ongunstiger toestand verkeeren.

Met betrekking tot de hoogte van den dijk heeft de storm van 1916 tot waarschuwing gestrekt en zooals bereids door den eersten ondergeteekende tijdens het debat in de Tweede Kamer is opgemerkt, zou hij er geen bezwaar in zien, dien dijk hooger te maken dan door de Staatscommissie is voorgesteld. De toekomstige ontwerpers zullen bij de uitvoering dan ook ongetwijfeld met de sedert opgedane ervaring hun voordeel doen.

Intusschen schijnt het — waar zulke groote belangen op het spel staan — toch wel aanbeveling te verdienen, dat wat de hoogte der meerdijken betreft, rekening worde gehouden met de mogelijkheid van doorbraak van den afsluitdijk. Dit sluit echter niet uit, dat de kruinshoogte van laatstgenoemden dijk, zooals te recht door eenige leden wordt opgemerkt, belangrijk lager kan worden bepaald, dan die van den afsluitdijk. Intusschen bestaat er geen bezwaar tegen die kruinshoogte hooger te maken dan aanvankelijk in het voornemen lag en zulks te minder, omdat eene grootere hoogte van de meerdijken in de toekomst gelegenheid zal geven tot meerdere inpoldering. De kosten van eene verhooging met 0,50 M. worden zeer globaal geraamd op f 2 500 000 voor de eigenlijke verhooging, welk bedrag met bijna f 3 000 000 stijgt, indien de steenglooiing eveneens tot een 0,50 M. hooger peil wordt aangebracht. Voor eene verhooging van de dijken met respectievelijk 1 M. en

1,50 M. worden de meerdere kosten — zonder die van de steenglooiing — ruim f 5 000 000 en bijna f 8 000 000.

§ 4. Ondergeteekenden kunnen zich geheel vereenigen met het gevoelen der leden die meenen, dat nog nimmer zoo merkbaar als thans het groote belang gevoeld is, om, wanneer noodig, voor de voeding van het Nederlandsche volk onafhankelijk van het buitenland te zijn. Wanneer door de droogmaking van de Zuiderzee eene oppervlakte van ongeveer 200 000 hectaren vruchtbare grond aan het Rijk wordt toegevoegd, zal ons land in dit opzicht zeker veel sterker staan dan thans het geval is. Die grond zal zich uitstekend leenen voor de cultuur van granen en van onze meest belangrijke cultuurgewassen als aardappels, erwten, boonen, vlas, koolzaad enz. en ondergeteekenden sluiten zich dan ook geheel aan bij de beschouwingen van de vele leden der Kamer, die deze omstandigheid van zooveel belang achten, dat zij over alle bezwaren wilden heenstappen.

De leden, die in de landaanwinning niet de groote voordelen zagen, welke daaraan van andere zijde werden toegekend, beriepen zich in de eerste plaats op de onzekerheid, dat de rentestandaard gedurende het lange tijdsverloop, voor de uitvoering benodigd, op het aangenomen peil zal blijven. Inderdaad kan hieromtrent geen zekerheid worden verkregen. Volstaan moet mitsdien worden met aan de berekeningen een zoodanigen rentevoet ten grondslag te leggen, als in verband met het tijdperk van langen duur, waarover die berekeningen zich uitstrekken, aannemelijk is te achten. Aan dezen eisch voldoet, naar de meening van ondergeteekenden, het gekozen rentetype van 4 $\frac{1}{2}$ pct. Voorts zij er op gewezen, dat, mede met het oog op de mogelijkheid van tegenvallers in het hierbesproken opzicht, het vormen van eene reserve wordt beoogd, welke aan het einde van het 14de jaar in totaal ongeveer acht en dertig miljoen gulden zal bedragen.

De meening, dat zóó groote complexen land als hier in eens zouden worden ingepolderd, niet dan zeer geleidelijk voor ontginning in aanmerking konden komen, wordt door ondergeteekenden niet gedeeld. Na de inpoldering en droogmaking komen deze gronden vrij snel voor bebouwing in aanmerking. De ondervinding, opgedaan in den Haarlemmermeerpolder, heeft geleerd, dat dergelijke gronden, na te zijn drooggelegd, in korten tijd — twee of drie jaren — voor bebouwing geschikt zijn. Het is bovendien toch bezwaarlijk vlugger met de bebouwing te beginnen, aangezien daaraan bedelvingen, aanleg van wegen en stichting van bedrijfsgebouwen vooraf moeten gaan. Bij de rentabiliteitsberekening is aan dezen factor de noodige aandacht geschonken, alsmede ook aan de omstandigheid, dat het in cultuur brengen geen groote moeilijkheden zal ondervinden, bij gebreke van eene daarvoor geschikte bevolking. Gelet op de omstandigheid, dat het reeds vóór den oorlog in meerdere deelen des lands voor landbouwerszoonen zeer moeilijk, zoo niet onmogelijk was een landbouwbedrijf in handen te krijgen, aangezien de bevolking steeds toeneemt en het land niet, kan aangenomen worden, dat een voldoende aantal vakkundigen aanwezig zal zijn om de drooggelegde gronden achtereenvolgens in cultuur te brengen.

Ondergeteekenden kunnen zich niet vereenigen met het betoog van eenige leden die van oordeel waren, dat, in afwachting van het intreden van de rentabiliteit van het werk, geenerlei uitgaven ten laste van den gewonen dienst der Staatsbegroting zouden te brengen zijn. Het juiste tijdstip, waarop die rentabiliteit zal intreden is uit den aard der zaak thans niet met zekerheid te voorspellen. Wel bestaan naar de meening van ondergeteekenden goede kansen dat dit resultaat eventueel binnen het in het Voorloopig Verslag genoemde tijdvak van veertig jaren zal verkregen worden. In elk geval zullen reeds binnen belangrijk korter tijdsverloop voordelen van beteekenis, als gevolg van de uitvoering van het werk, aan ons land ten

Eindverslag der Commissie van Rapporteurs over wetsontwerp n°. 63.

goede komen. Het schijnt mitsdien minder juist de zaak in dier voege voor te stellen, alsof eerst het geslacht, hetwelk zal leven ten tijde dat de volle rentabiliteit mocht zijn gebleken, uit het werk voordeel zal trekken.

Maar afgescheiden hiervan meenen de ondergeteekenden, dat het niet zou aangaan en in strijd zou zijn met de eischen van eene goede financieele politiek, een werk van dezen omvang met de daaraan verbonden risico's ter hand te nemen zonder reeds aanstonds eene matig te achten reserve te kweken ter voorziening in de gevolgen van eventueele tegenvallers. Juist tegenover het nageslacht zou eene andere gedragslijn bezwaarlijk te verdedigen zijn. Evengoed toch als het tegenwoordig geslacht profiteert van de opofferingen, welke een vroeger geslacht zich voor het tot stand brengen van productieve werken heeft getroost, moet het eerste zich thans dergelijke opofferingen getroosten mede ten bate van het na hem komend geslacht. Dit klemt te meer waar dit laatste, naar het zich laat aanzien, niet onbelangrijk zal bezwaard worden met uitgaven voor rente en aflossing van de tegenwoordige crisisleeningen en bovendien niet wel kan ontkend worden dat, ook afgescheiden van den buitengewonen toestand van het oogenblik, op het Staatsvermogen wordt ingeteerd en mitsdien een deel van onze lasten op de toekomst wordt afgeschoven. Hiervoor moge verwezen worden naar de Memorie van Toelichting betreffende het ontwerp van wet tot regeling van de inrichting der Staatsbegroting en Staatsrekening.

Door eenige leden werd getwijfeld aan de goede qualiteiten der te winnen gronden. Ten einde te geraken tot eene zoo juist mogelijke kennis van de qualiteit dier gronden, zijn in de jaren 1866 tot 1889 een groot aantal boringen verricht. Het bodemkundig onderzoek der monsters had plaats door de professoren VAN BEMMELEN en MAYER, die beiden tot de conclusie kwamen, dat de gronden voor het grootste gedeelte van uitstekende qualiteit zullen zijn. Gelijk in iederen polder, zullen ook hier betere grondstukken met minder goede afwisselen. Het is zeker niet twijfelachtig, dat in ons land nog groote oppervlakten grond enkel door verbetering van waterafvoer vruchtbaar zijn te maken en wel met minder kosten, dan noodig zijn voor eene inpoldering en droogmaking. Het door de Directie van den Landbouw ingestelde onderzoek gepubliceerd in de „Verslagen en Mededeelingen van de Directie van den Landbouw” n°. 1, jaargang 1917, getiteld „De invloed van den waterafvoer op het Nederlandsche landbouwbedrijf”, toont zulks duidelijk aan. Door verbetering van die afwatering ware in de bestaande ongunstige toestanden eene groote verandering ten goede te brengen. In zeer vele gevallen zoude zulks door samenwerking van belanghebbenden tegen betrekkelijk geringe kosten per hectare — gering tegenover de te verwachten waardevermeerdering van den grond — te bereiken zijn. Aan die samenwerking echter ontbreekt het in den regel, doch verwacht mag worden, dat, nog geruimen tijd voor de eerste nieuwe Zuiderzee-gronden in cultuur genomen worden, hierin door voorlichting en betere begrippen verandering zal komen. Het al of niet indijken en droogmaken van de Zuiderzee zal hierop geen invloed uitoefenen.

De wijze, waarop de exploitatie der gronden zal behooren te geschieden, zal te zijner tijd onder de oogen worden gezien; thans behoeft daaromtrent nog niets te worden beslist.

§ 5. Naar het oordeel van ondergeteekenden, die er de aandacht op mogen vestigen, dat de overweging van het wetsontwerp bij de Staten-Generaal aanhangig werd gemaakt bij Koninklijke boodschap van 9 September 1916, behoeft, zelfs nu deze wetgevende periode ten einde loopt, van eene overhaaste behandeling van dit wetsontwerp nog geen sprake te zijn.

Immers schijnt juist dit vraagstuk, dat reeds gedurende

zoo vele jaren de belangstelling heeft getrokken en waaromtrent welhaast ieder, die tot oordeelen is geroepen, zich eene meening heeft gevormd, bij uitstek in aanmerking te komen voor eene snelle behandeling; en dit te meer, daar thans slechts over de groote lijnen behoefte te worden beslist.

Aangezien dit vraagstuk geacht moet worden te liggen binnen de neutrale zone en, zooals in het Voorloopig Verslag wordt opgemerkt, de uitvoering over den duur van talrijke Ministeries zal loopen, doet het er weinig toe of de wet in het begin of aan het einde van eene wetgevende periode in het *Staatsblad* zal komen.

§ 6. De eerstondergeteekende acht het wenschelijk om de bedijking van den zuidwestelijken polder niet bij Blokkeershoek, maar bij Enkhuizen aan de kust te doen aansluiten, ten einde, zooals bij de beraadslaging in de Tweede Kamer reeds ter sprake is gekomen, het Enkhuizerzand mede in te polderen.

Dat het toekomstige IJsselmeer genoeg diepte zal aanbieden voor de scheepvaart op den IJssel acht de eerstondergeteekende niet twijfelachtig.

Aangezien ook thans het zoutgehalte van de Zuiderzee nabij de IJsselmonding gering is en na eene vorstperiode het ijs op den IJssel zich spoedig vastzet en het langst blijft zitten in het benedengedeelte van die rivier, zou er geen gevaar van opstopping van den IJsselmond in schuilen, indien ten gevolge van de ontzilting van het IJsselmeer ook het overige deel daarvan eenigszins spoediger mocht bevrozen dan thans het geval is.

Met de instelling van den Zuiderzeeraad wordt beoogd een college van advies en bijstand voor de Regeering te vormen, dat de verschillende — ook de hygiënische — belangen zal behartigen, en het is dus te verwachten, dat dit lichaam tijdig de vraag in studie zal nemen wat zal kunnen worden gedaan om de verspreiding van malaria als gevolg van de drooglegging der gronden zooveel mogelijk tegen te gaan.

In hoeverre tot aanbesteding of uitvoering in eigen beheer zal worden overgegaan, zal te zijner tijd voor elk onderdeel van het werk moeten worden beoordeeld.

§ 7. Ook naar het gevoelen van ondergeteekenden zal het aanbeveling verdienen, dat bij het plan voor de verkaveling mede het advies wordt ingewonnen van deskundigen op het gebied van natuurschoon. Bij de voorbereiding van de wijze, waarop dit het best zal kunnen geschieden, zal het ter zake in het Voorloopig Verslag ter overweging gegeven denkbeeld gaarne ter harte worden genomen.

Artikelen.

Artikel 1, sub 3°. Met waardeering werd kennis genomen van de betuiging van ingenomenheid met de toezegging, dat, voor zooveel noodig, de zeeeringen langs de kust van Friesland en Groningen zullen worden verbeterd.

Artikel 4. Dat, zooals hier wordt opgemerkt, de kosten van het werk reeds dadelijk ten laste van de Staatsbegroting zouden gebracht worden, is in zooverre minder juist als, gelijk hierboven werd uiteengezet, slechts tot de vorming van eene matige reserve voor eventueele tegenvallers de gewone Staatsbegroting gedurende veertien jaren zal belast worden met een jaarlijksch bedrag van f 2 000 000, benevens met de rente der kosten voor de militaire werken en maatregelen.

Deze opzet is in de stukken en hierboven in den breede

verdedigd. Naar de ondergeteekenden zich vleien, zal die verdediging er toe leiden dat de leden, hier aan het woord, hunne stem niet aan het wetsontwerp onthouden.

De Minister van Waterstaat,
C. LELY.

De Minister van Financiën,
TREUB.

De Minister van Oorlog,
DE JONGE.

*De Minister van Landbouw,
Nijverheid en Handel,*
POSTHUMA.

De Commissie van Rapporteurs heeft gemeend met de mededeeling van dit Antwoord aan de Vergadering haar Eindverslag te kunnen sluiten.

Vastgesteld den 16den Mei 1918.

DE BOER.
BRESSERS.
VAN DEN BERG.
KRAUS.
STAAL.

AANWIJZING van veranderingen, gedurende de beraadslaging in de Tweede Kamer der Staten-Generaal gebracht in het gewijzigd ontwerp van wet tot regeling van het Archiefwezen. (110)

Artikel 4.

In het tweede lid, regels 2 en 3, zijn de woorden: „niet is een wetenschappelijk ambtenaar in den zin van artikel 3” veranderd in: „is een secretaris of een in artikel 21, tweede lid, bedoeld bestuurslid”.

Het vierde lid van artikel 15 en het derde lid van artikel 21 zijn gewijzigd als volgt:

„Met afwijking van het bepaalde in het tweede lid hierboven kan het beheer worden opgedragen aan een archivaris, mits deze een wetenschappelijk ambtenaar in den zin van art. 3 is. Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is bevoegd machtiging te verlenen tot het aanstellen van een archivaris, die niet voldoet aan de eischen bedoeld in artikel 3.”

VOORLOOPIG VERSLAG VAN DE COMMISSIE VAN RAPPORTEURS over de ontwerpen van wet tot:

- 1°. verhooging van het tiende hoofdstuk der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1917. (Beschikbaarstelling van levensmiddelen.);
- 2°. aanvulling en verhooging van het tiende hoofdstuk der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1918. (Beschikbaarstelling van levensmiddelen.) (243)

Het afdeelingsonderzoek van deze wetsontwerpen heeft aanleiding gegeven tot de volgende opmerkingen en beschouwingen.

Beleid van den Minister.

De bij de ontwerpen voorgestelde verhooging van de cijfers der begrooting berustende op de uitvoering van de Distributiewet 1916 werd niet bestreden. Meerdere leden echter waren van oordeel, dat nu het einde van de distributie van levensmiddelen niet is te voorzien, op den ingeslagen weg niet kan worden voortgegaan. Men meende vrij algemeen, dat er gezocht moest worden naar middelen, die ertoe leiden om van die distributie af te komen, althans naar een ander systeem moest worden gezocht.

Hoewel werd toegegeven, dat de proef onder ongunstige omstandigheden genomen wordt, waren vele leden van oordeel, dat de vruchten van het thans door noodzakelijkheid in toepassing gebracht staats-socialisme zeer wrang smaken en bewijzen dat de voormalige inrichting der vrije maatschappij verre kieselijk is.

Eenige leden waren van oordeel, dat, nu de Regeering en de Tweede Kamer, bij de zeer uitvoerige behandeling van dit wetsontwerp in die Kamer, tot overeenstemming waren gekomen over den te volgen gedragslijn, het overbodig kon heeten het beleid van den Minister in verband met dit ontwerp weer in al zijn details te behandelen, te meer, nu bij de in deze Kamer gehouden Algemeene Beschouwingen over de Staatsbegrooting 1918 reeds meerdere leden over de distributie en de levensmiddelenpolitiek hun oordeel hadden kenbaar gemaakt. Zij wenschten af te wachten, welke resultaten het tot stand gekomen overleg zoude opleveren, echter in de stellige verwachting, dat dit compromis met den meesten spoed ten uitvoer zoude worden gelegd en ook de instelling van den toegezegden Raad van Beroep niet op zich zoude laten wachten.

Erkend werd de moeilijkheid van de taak van den Minister, die bij het voorschrijven van maatregelen voor distributie staat voor vragen, die inderdaad vaak *puzzles* zijn. Vroeger hoopte men steeds, dat er spoedig vrede zou komen, maar telkens bleek de ongrondigheid van die verwachting en vaak moest bij de oplossing der vragen de knoop worden doorgelukt. Daarbij kwam dat in het vorige jaar de oogst in Nederland ten deele is mislukt.

De kritiek, vaak met bitterheid uitgesproken over door den Minister voorgeschreven maatregelen, was nadat die maatregelen werkten, niet moeilijk te voeren, doch veelal was zij ongemotiveerd. Dat de Minister van Landbouw bij deze vaak scherpe en ongedronde kritiek en oppositie den moed heeft behouden om te blijven werken, vond bij verscheidene leden waardeering; aan dezen bewindsman werd dank en hulde gebracht voor de door hem betoonde volharding.

Organisatie.

De wijze, waarop de distributie der levensmiddelen geschiedt, werd door verscheidene leden ernstig gecritiseerd. In den eersten tijd werd deze distributie overgelaten aan de burgemeesters op last van den Minister. Nu geschiedt dit door burgemeester en wethouders, terwijl ook de gemeenteraden, die de benodigde gelden moeten voteeren, moeten medewerken.

Daarbij zijn ingesteld een groot aantal commissies, die met de regeling der distributie zijn belast. Gevolg is, dat steeds door die commissies moet worden vergaderd en dat het besef, wie verantwoordelijk is, zoek is.

Veel beter achten deze leden het, dat verantwoordelijke ambtenaren met de distributie worden belast en juichtten zij het daarom ook toe, dat de Regeering in het vervolg ook meer in deze richting wil gaan.

Ook was men vrij algemeen van oordeel, dat de organisatie der levensmiddelenbureaux veel te wenschen overlaat. De verschillende bureaux zijn, wat hunne correspondentie betreft, slecht ingericht. Het aanstellen van een bekwaam inspecteur, die zich alleen met de inrichting der administratie der verschillende bureaux zoude bezig houden, achtte men zeer gewenscht.